

„TRANSPARENCY INTERNATIONAL“ LIETUVOS SKYRIAUS, VISUOMENINĖS ORGANIZACIJOS „BALTOSIOS PIRŠTINĖS“ IR VIEŠOSIOS ĮSTAIGOS „EUROPOS NAMAI“ SIŪLYMAI DĖL INFORMACIJOS APIE RINKIMŲ KANDIDATUS VIEŠINIMO

Išanalizavę Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerijos parengus pasiūlymus¹ dėl informacijos apie rinkimų kandidatus viešinimo ribojimo pagal Bendrojo duomenų apsaugos reglamento² (toliau – BDAR) nuostatas, teikiame šiuos pasiūlymus:

1. Siūlome nemažinti viešajam interesui svarbių duomenų apie rinkimuose dalyvaujančius asmenis prieinamumo, nes, remiantis BDAR 17 straipsniu, tokiems duomenims BDAR ribojimai gali būti netaikomi. Atsižvelgiant į tai, BDAR reikalavimai riboti duomenų prieinamumą apie rinkimų kandidatus gali būti taikomi tik jei šie duomenys nėra susiję su visuomenės teise gauti informaciją apie rinkimų kandidatus. Laikomės nuomonės, kad svarbių visuomenei asmens duomenų skelbimas apie kandidatus Seimo, Prezidento, savivaldybių tarybų ir Europos Parlamento rinkimuose yra būtinas siekiant užtikrinti viešąjį interesą. Šių asmenų statusas asmens duomenų apsaugos prasme neturėtų būti siejamas vien tik su rinkimų faktu ar oficialių pareigų ėjimo pabaiga.

2. Atsižvelgiant į spalio 23 d. TILS ir „Baltųjų pirštinių“ organizuotos viešosios konsultacijos apie duomenų apie rinkimų kandidatus atskleidimą metu išsakytus pasiūlymus, sutinkame, kad reikėtų apsvarstyti asmens duomenis diferencijuoti pagal jų jautrumą, kadangi dalis jų nėra svarbūs viešajam interesui užtikrinti (pvz. nuolatinės gyvenamosios vietos adresas, užsienio kalbų mokėjimas, vaikų vardai). Visuomenei reikšmingi duomenys apie kandidatus į rinkimus (pvz. darbovietė, turto ir pajamų deklaracijos, privačių interesų deklaracijos) turėtų būti prieinami viešai ir neribotai.

¹ 2018-09-28 Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo Nr. I-28 3, 12, 23, 27, 38, 39 ir 40 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas, Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo Nr. I-532 2, 12, 23, 27, 35, 37, 38, 43 ir 58 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas, Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo Nr. I-2721 11, 25, 29, 39, 40, 45 ir 61 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas ir Lietuvos Respublikos rinkimų į Europos parlamentą įstatymo Nr. IX-1837 13, 25, 29, 38, 40, 41, 46 ir 61 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas.

² 2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo, kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas).

3. Siūlome saugoti kandidatų asmens duomenis, kurių skelbimo terminas yra neproporcingas visuomenės interesui juos žinoti, ir užtikrinti prieigą prie šių duomenų viešojo intereso labui, mokslinių, istorinių tyrimų arba statistiniais tikslais (kaip numatyta BDAR 17 straipsnio 3 dalies d punkte ir 89 straipsnyje). Atitinkamuose rinkimų įstatymuose turėtų būti nustatyta pareiga Vyriausiajai rinkimų komisijai leisti asmenims pagal poreikį susipažinti su prašomais rinkimų kandidatų asmens duomenimis.

Aukščiau pateiktus siūlymus grindžiame šiais argumentais:

- **Dėl rinkimų kandidatų laikymo „viešaisiais asmenimis“**

„Viešojo asmens“ sąvoka neturėtų būti siejama tik su rinkimų faktu ar asmens oficialių pareigų ėjimu: (1) Europos Žmogaus Teisių Teismas šią sąvoką sieja su asmens žinomumu visuomenėje³, (2) Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas išaiškino, kad viešaisiais asmenimis laikytini valstybės politikai, valstybės tarnautojai, politinių partijų ir visuomeninių organizacijų vadovai bei kiti visuomeninėje ir politinėje veikloje dalyvaujantys asmenys.⁴

- **Dėl skelbtinų duomenų apie rinkimų kandidatą termino**

Visuomenės poreikis žinoti esminę informaciją apie rinkimuose kandidatavusį asmenį neturėtų būti siejamas su rinkimų faktu ar atstovaujamųjų įgaliojimų pabaiga,⁵ nes visuomenės teisė žinoti apie politikoje siekiančius dalyvauti asmenis išlieka ir po rinkimų ar oficialių pareigų ėjimo pabaigos. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas yra konstatavęs, kad, remiantis rinkimų, kaip piliečių dalyvavimo formos valdant valstybę, svarba, duomenys apie rinkimų kandidatus turėtų būti skelbiami neribotai. Tai reiškia, kad duomenų apie kandidatus į rinkimus skelbimas vykdomas viešojo intereso labui.

Konstitucinis Teismas, pabrėždamas atstovaujamųjų institucijų rinkimų svarbą, ne kartą konstatavo, kad konstitucinėje demokratijoje politinių atstovaujamųjų institucijų formavimui yra keliami ypatingi reikalavimai. Šios institucijos negali būti formuojamos tokiu būdu, kad kiltų abejonių

³ Pvz., žr. 2012 m. vasario 7 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimą Springer AG prieš Vokietiją (Nr. 39954/08).

⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. spalio 23 d. nutarimas.

⁵ Svarstomuose įstatymų projektuose numatyta, kad duomenys apie kandidatus į rinkimus būtų viešinami vieną kadenciją po to, kai asmuo dalyvavo rinkimuose ir buvo neišrinktas, arba vieną kadenciją po atstovaujamųjų pareigų ėjimo pabaigos.

dėl jų legitimumo, teisėtumo, *inter alia* dėl to, ar renkant asmenis į politines atstovaujamasias institucijas nebuvo pažeisti demokratinės teisinės valstybės principai. Priešingu atveju būtų pakirstas žmonių pasitikėjimas atstovaujama demokratija, valstybės institucijomis, pačia valstybe. Demokratiški rinkimai yra svarbi piliečių dalyvavimo valdant valstybę forma, kartu ir būtinas valstybės politinių atstovaujamųjų institucijų formavimo elementas. Rinkimai negali būti laikomi demokratiškais, o jų rezultatai – legitimiais ir teisėtais, jeigu jie vyksta paminant Konstitucijoje įtvirtintus demokratiškų rinkimų principus, pažeidžiant demokratinės rinkimų procedūras.⁶

Duomenys apie rinkimų kandidatus skatina rinkėjų pasitikėjimą ne vien tik atskirų kandidatų atžvilgiu, bet ir atstovaujamųjų institucijų formavimo tvarka. Remiantis šiais duomenimis, rinkėjai gali susipažinti, kaip buvo organizuojami ankstesni rinkimai, kokie asmenys kėlė savo kandidatūras, apsispręsti ne tik dėl priimtinių kandidatų, bet ir dėl to, ar jie pasitiki rinkimų organizavimo procedūromis ir ar juose dalyvaus. Asmens duomenų atskleidimas ir archyvo apie rinkimus suformavimas gali būti pateisinamas teisėto tikslo – skatinti rinkėjų pasitikėjimą atstovaujamųjų institucijų formavimo tvarka – įgyvendinimu.⁷

Kai kuriose Europos valstybėse, pvz., Austrijoje, Belgijoje, Graikijoje, Portugalijoje, Slovėnijoje, kandidatų asmens duomenų saugojimo trukmė nėra nustatyta. Šiose valstybėse vadovujamasi bendra nuostata, jog duomenys saugomi tol, kol pasiekiami šių duomenų rinkimo tikslai, o vėliau jie archyvuojami siekiant užtikrinti viešąjį interesą (moksliniams tyrimams, statistikai ar kitais tikslais). Latvijoje kandidatų į rinkimus, o Vengrijoje – išrinktų politikų duomenys yra saugomi neterminuotai⁸.

- **Dėl galimybės diferencijuoti skelbtinų duomenų trukmę**

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas yra atkreipęs dėmesį į Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką, kurioje išskiriami asmens duomenys, kurie gali pažeisti privatų asmens gyvenimą, ir kurie - ne. Europos Žmogaus Teisių Teismas, vertindamas balansą tarp tikslų, kurių siekiama paviešinus atitinkamus duomenis, ir teisės į privataus gyvenimo apsaugą, remiasi pagrįstų privatumo lūkesčių kriterijumi (angl. „reasonable expectation of privacy“)⁹. Tai reiškia, kad asmenys,

⁶ Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 18 d. nutarimas, 2004 m. lapkričio 5 d. išvada, 2008 m. spalio 1 d. nutarimas.

⁷ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. gruodžio 5 d. sprendimas byloje A-502-1973-08.

⁸ Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Informacijos ir komunikacijos departamento Tyrimų skyriaus 2018-09-19 atlikta analitinė apžvalga “Kandidatų į valstybės politikus asmens duomenų saugojimo ir viešinimo terminai Europos Sąjungos valstybėse”.

⁹ Žr. pvz., P. G. ir J. H. prieš Jungtinę Karalystę, Halford prieš Jungtinę Karalystę.

pateikę pareikštinius dokumentus, sąmoningai prisiima atsakomybę ir pasekmes, susijusias su duomenų atskleidimu, norėdami pasinaudoti pasyviaja rinkimų teise. Tik įvertinus visas reikšmingas aplinkybes ir pasekmes, kurias patiria asmuo, kurio duomenys yra paviešinami, galima nuspręsti, ar jo teisė į privataus gyvenimo apsaugą pagrįstai ribojama ir ar išlaikoma susijusių interesų pusiausvyrą.¹⁰

¹⁰ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. gruodžio 5 d. sprendimas byloje A-502-1973-08.